

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
YEREVAN STATE UNIVERSITY

СТУДЕНЧЕСКОЕ НАУЧНОЕ ОБЩЕСТВО
STUDENT SCIENTIFIC SOCIETY

ISSN 1829-4367

СБОРНИК НАУЧНЫХ СТАТЕЙ СНО ЕГУ

*МАТЕРИАЛЫ ЮБИЛЕЙНОЙ НАУЧНОЙ СЕССИИ,
ПОСВЯЩЕННОЙ 95-ЛЕТИЮ ОСНОВАНИЯ ЕГУ*

COLLECTION OF SCIENTIFIC ARTICLES OF YSU SSS

*MATERIALS OF THE SCIENTIFIC SESSION
DEDICATED TO THE 95TH ANNIVERSARY OF YSU*

1.1 (4)

Естественные науки (Биология и химия)

Natural sciences (Biology and Chemistry)

ЕРЕВАН - YEREVAN

ИЗДАТЕЛЬСТВО ЕГУ - YSU PRESS

2015

ԵՊՀ ՈՒԳԸ ԳԻՏԱԿԱՆ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

*ԵՊՀ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ 95-ԱՄՅԱԿԻՆ ՆՎԻՐԿԱԾ
ՀՈԲԵԼՅԱՆԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԻ ՆՅՈՒԹԵՐ*

1.1 (4)

*Բնական գիտություններ
(Կենսաբանություն և քիմիա)*

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

2015

Հրատարակվում է
ԵՊՀ գիտական խորհրդի որոշմամբ
Издается по решению Ученого совета ЕГУ
Published by the resolution of the Academic Council of YSU

Խմբագրական խորհուրդ՝

Կ. Գ. Ղ., պրոֆ.,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Մ. Դավթյան
բ. Գ. Ղ., պրոֆ.,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Ա. Սաղյան
Կ. Գ. Ղ., պրոֆ.,
ՀՀ ԳԱԱ թղթ. անդամ Ա. Թռչունյան
Կ. Գ. Ղ., պրոֆ. Պ. Վարդևանյան
Կ. Գ. Ղ., պրոֆ. Ֆ. Դանիելյան
Կ. Գ. Ղ., պրոֆ. Ս. Նանագյուլյան
Կ. Գ. Ղ., պրոֆ. Կ. Գրիգորյան
բ. Գ. Ղ., պրոֆ. Գ. Մելիքյան
բ. Գ. Ղ., պրոֆ. Շ. Մարգարյան
բ. Գ. Ղ., պրոֆ. Վ. Հարությունյան
բ. Գ. Թ., դոց. Ա. Գեոլչանյան
բ. Գ. Թ. Ա. Գալստյան

Редакционная коллегия:

Ժ. Բ. Ն., проф.,
академик НАН РА М. Давтян
Ժ. Խ. Ն., проф.,
академик НАН РА А. Сагян
Ժ. Դ. Ն., проф.,
член-корр. НАН РА А. Трчунян
Ժ. Բ. Ն., проф. П. Вардеванян
Ժ. Բ. Ն., проф. Ф. Даниелян
Ժ. Բ. Ն., проф. С. Нанаягулян
Ժ. Բ. Ն., проф. К. Григорян
Ժ. Խ. Ն., проф. Г. Меликян
Ժ. Խ. Ն., проф. Ш. Маргарян
Ժ. Խ. Ն., проф. В. Арутюнян
Կ. Խ. Ն., доц. А. Геолчаниян
Կ. Խ. Ն. А. Галстян

Editorial Board

DSc, prof.,
Academian of NAS RA M. Davtyan
DSc, prof.,
Academian of NAS RA A. Saghyan
DSc, prof.,
Corresp. member of NAS RA A. Trchunyan
DSc, prof. P. Vardevanyan
DSc, prof. F. Danielyan

DSc, prof. S. Nanagyulyan
DSc, prof. K. Grigoryan
DSc, prof. G. Melikyan
DSc, prof. Sh. Margaryan
DSc, prof. V. Harutyunyan
PhD, associate prof. A. Geolchanyan
PhD A. Galstyan

Հրատ. պատասխանատու խմբագիր՝ **Մ. Սալխասյան**

Հրատարակիչ՝ ԵՊՀ հրատարակչություն

Հասցե՝ ՀՀ, ք. Երևան, Ալ. Մանուկյան 1, (+374 10) 55-55-70, publishing@ysu.am

Հրատարակության մախապատրաստող ստորաբաժանում՝ ԵՊՀ ուսանողական գիտական ընկերություն

Հասցե՝ ք. Երևան, Ա. Մանուկյան 1, (+37460) 71-01-94, ssspub@ysu.am, sss@ysu.am

ԵՊՀ ՈՒԳԸ հրատարակումների կայք՝ ssspub.yasu.am

Համիկ Շիլաջյան*, Մերրի Մկրտչյան**

* ԵՊՀ, Զիմիայի ֆակուլտետ, ֆիզիկական և կոլոիդների քիմիայի ամբիոն, հայցորդ

** ԵՊՀ, Զիմիայի ֆակուլտետ, մագիստրանտ
Գիտ. ղեկավար՝ ք.գ.դ., դոց. Կ. Գրիգորյան
Էլ. փոստ՝ mkrтчyan.merry@mail.ru

ԻՈՆՆԵՐԻ ՍՈԼՎԱՏԱՑԻԱՅԻ ՈՒՍՈՒՄԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴԻՍԵԹԻԼՍՈՒԼՖՕՔՍԻԴԻ ԶՐԱՅԻՆ ԼՈՒԾՈՒՅԹՆԵՐՈՒՄ ԷԼԵԿՏՐԱՎԱՐՆՈՐԴԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԵԹՈՂՈՎ

Ներածություն: Էլեկտրոլիտների լուծույթների տրանսպորտային հատկությունների ուսումնասիրման համար անհրաժեշտ տեղեկություններ են տալիս իոն-լուծիչ փոխազդեցությունները: Այս հատկությունների պարզաբանման համար մեծ կիրառություն է գտել Էլեկտրահաղորդականության մեթոդը, որն օգտագործվում է ոչ միայն քիմիական, այլ նաև կենսաբանական ռեակցիաների ուսումնասիրման համար: Լինելով դասական մեթոդ՝ այն շարունակում է անփոխարինելի մնալ լուծույթների կառուցվածքի ուսումնասիրության համար:

Ջրային լուծույթի կառուցվածքի վրա ազդում է նաև օրգանական հավելույթների (օրինակ՝ դիօքսանի, դիմեթիլսուլֆօքսիդի, ացետոնիտրիլի) առկայությունը: Դրանք իջեցնում են ջրային լուծույթի դիէլեկտրիկ թափանցելիությունը, որն ազդում է լուծույթում առկա իոնների սովատացիայի վրա և հնարավոր դարձնում իոնական զույգերի առաջացումը: Փոխելով ջրային լուծույթի կառուցվածքը օրգանական հավելույթի առկայությամբ՝ հնարավոր է ղեկավարելի դարձնել դրանցում ընթացող գործընթացները [1, 3]:

ԴՄՍՕ-ի ջրային լուծույթների կառուցվածքային առանձնահատկությունը այն է, որ ԴՄՍՕ-ի ցածր կոնցենտրացիաների դեպքում դիտվում է ջրի կառուցվածքի կայունացում: ԴՄՍՕ-ի մեծ կոնցենտրացիաների դեպքում տեղի է ունենում ջրի ասոցիատային կառուցվածքի քանդում և նոր տիպի ԴՄՍՕ-ջուր ասոցիատների առաջացում: Լուծույթի կառուցվածքագոյացումը ընթանում է 1 ԴՄՍՕ:2 ջուր, 1 ԴՄՍՕ:3 ջուր բաղադրության ասոցիատների ձևավորումով [2, 5]: Հնարավոր է նաև այլ տիպի ասոցիատների առաջացում: Նման ձևով լուծույթի կառուցվածքի փոփոխմամբ կարելի է ղեկավարելի դարձնել դրանցում ընթացող գործընթացները [4, 6]:

Այս աշխատանքում մեր կողմից ներկայացվում է իոնների սովատացիայի ուսումնասիրությունը օրգանական հավելույթի՝ դիմեթիլսուլֆօքսիդի (ԴՄՍՕ)՝ ջրային լուծույթներում Էլեկտրահաղորդականության մեթոդով:

Օգտագործված նյութեր և մեթոդներ: Կատարված ուսումնասիրություններում օգտագործվել են ԴՄՍՕ (Sigma ընկերություն, > 99.5 %, ԱՄՆ), կալիումական աղեր՝ KCl, KBr, KI և KNO₃ (PEAXIM ընկերություն, «ք.մ.ե.» մակնիշի): Աղերի լուծույթների սկզբնական կոնցենտրացիան եղել է 0.1 Մ, լուծույթները պատրաստվել են կրկնակի թորած ջրով:

Ջուր-աղ և ԴՄՍՕ-ջուր-աղ համակարգերի Էլեկտրահաղորդականությունը չափվել է Jenway 4330 (Անգլիա) Էլեկտրահաղորդականությունը չափող սարքի միջոցով: Լուծույթների պատրաստման համար օգտագործվել է կրկնակի թորած ջուր: Չափումների սխալը կազմում է $\approx 2\%$: Սարքի միջոցով չափվել են աղերի լուծույթների

տեսակարար էլեկտրահաղորդականությունները (κ) բոլոր ջերմաստիճանների համար: Հաշվել ենք մոլային էլեկտրահաղորդականությունները՝ ելնելով տեսակարար էլեկտրահաղորդականության արժեքներից ըստ ստորև բերված հավասարման.

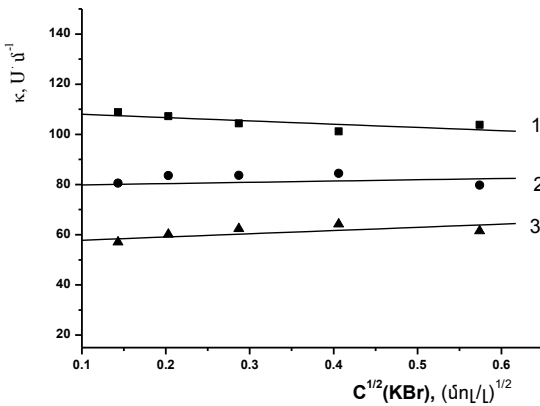
$$\lambda = \frac{\kappa}{C \times 1000} \quad (1),$$

որտեղ C -ն աղի կոնցենտրացիան է (մոլ.լ^{-1}), κ -ն՝ տեսակարար էլեկտրահաղորդականությունը (Ս.սմ^{-1}): Ուժեղ էլեկտրոլիտների դեպքում լուծույթների սահմանային էլեկտրահաղորդականությունը (λ_0) որոշվում է ըստ Կոլմաուշի օրենքի.

$$\lambda = \lambda_0 - B\sqrt{C} \quad (2),$$

որտեղ λ_0 -ն էլեկտրահաղորդականությունն է անսահման նոսրացման դեպքում, C -ն՝ աղի կոնցենտրացիան, B -ն հաստատուն մեծություն է, որ կախված է էլեկտրոլիտի և լուծիչի բնույթից, ինչպես նաև ջերմաստիճանից: Անսահման նոսր լուծույթներում, երբ $C \rightarrow 0$, միջինական փոխազդեցությունները թուլանում են և մոլային էլեկտրահաղորդականությունը ձգտում է սահմանային արժեքի՝ $\lambda \rightarrow \lambda_0$: Այսպիսով, λ_0 -ն հեշտորեն որոշվում է $\lambda - \sqrt{C}$ կորոդինատներով գրաֆիկից՝ ուղիղն էքստրապոլելով մինչ գոյական կոնցենտրացիա: Սարքի զգայունությունը՝ $5 \cdot 10^{-9}$ Ս:

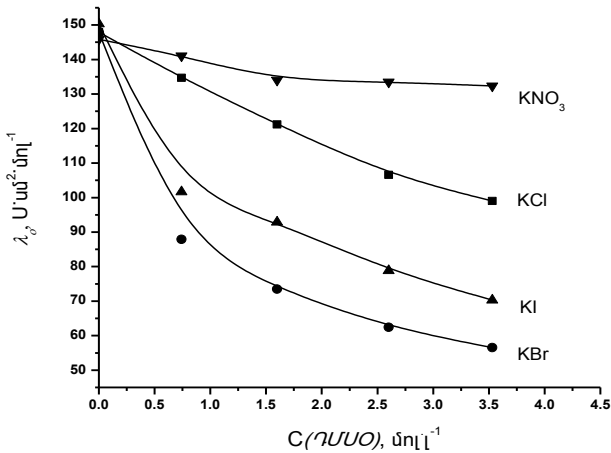
Արդյունքների ներկայացում և քննարկում: Մեր կողմից ուսումնասիրվել է կալիումի աղերի (KCl , KBr , KI , KNO_3) ինչպես ջրային, այնպես էլ γ -ՄՄՍՕ պարունակող լուծույթների էլեկտրահաղորդականության օրինաչափությունները: Նկ.1-ում ներկայացված է KBr -ի ջուր- γ -ՄՄՍՕ լուծույթների մոլային էլեկտրահաղորդականության փոփոխությունը՝ կախված աղի կոնցենտրացիայից 25°C ջերմաստիճանում:

Նկար 1. *KBr-ի ջուր- γ -ՄՄՍՕ լուծույթների մոլային էլեկտրահաղորդականության փոփոխությունը՝ կախված աղի կոնցենտրացիայից 25°C ջերմաստիճանում.*
 1. $C(\gamma\text{ՄՄՍՕ})=0.59 \text{ Ս}$, 2. $C(\gamma\text{ՄՄՍՕ})=1.57 \text{ Ս}$, 3. $C(\gamma\text{ՄՄՍՕ})=2.49 \text{ Ս}$

Ինչպես տեսնում ենք Նկ.1-ից, KBr -ի ջրային լուծույթների մոլային էլեկտրահաղորդականությունը, կախված աղի կոնցենտրացիայից, ունի ուղղագծային բնույթ: Էլեկտրոլիտի լուծույթի սահմանային էլեկտրահաղորդականությունն անսահման նոսրացման դեպքում ներկայացնում է առանձին իոնների շարժունակությունների գումարը: Հաշվի առնելով այն համագամանքը, որ բոլորը կալիումական աղերի լուծույթներ են, նշանակում է էլեկտրահաղորդականության տարբերությունները պայմանավորված են անիոնով:

Պարզելու համար, թե ինչպես է փոխվում աղերի լուծույթների սահմանային էլեկտրահաղորդականությունը Γ ՄՍՕ-ի ներկայությամբ, չափել ենք կալիումի աղերի (KCl , KBr , KI , KNO_3) ինչպես ջրային, այնպես էլ Γ ՄՍՕ պարունակող լուծույթների տեսակարար էլեկտրահաղորդականությունը, որոնց միջոցով հաշվել ենք լուծույթների մուլային էլեկտրահաղորդականությունները, այնուհետև գրաֆիկական եղանակով, ելնելով Կոլմաուշի «բառակուսի արմատի» օրենքից, որոշել ենք λ_0 -ն: Կալիումի աղերի լուծույթների սահմանային էլեկտրահաղորդականության կախվածությունը Γ ՄՍՕ-ի կոնցենտրացիայից բերված է նկ. 2-ում:

Նկար 2. Կալիումի աղերի սահմանային էլեկտրահաղորդականության կախվածությունը Γ ՄՍՕ-ի կոնցենտրացիայից. $t = 25^\circ C$

Ինչպես տեսնում ենք, Γ ՄՍՕ-ի կոնցենտրացիայի մեծացման հետ բոլոր աղերի λ_0 -ն իջնում է, որը փոխվում է ըստ հետևյալ շարքի՝ $KNO_3 > KCl > KI > KBr$: Γ ՄՍՕ-ի ներկայությամբ կալիումի աղերի ջրային լուծույթների սահմանային էլեկտրահաղորդականությունը փոքրանում է: Ընդ որում, Γ ՄՍՕ-ն ավելացնելիս այդ արժեքը նվազում է կտրուկ, որից հետո Γ ՄՍՕ-ի հետագա ավելացումը բերում է λ_0 -ի փոքր փոփոխության: Լուծույթների էլեկտրահաղորդականության ունեցած կախվածությունը Γ ՄՍՕ-ի կոնցենտրացիայից ունի նույն դասավորվածությունը, ինչ որ ջրային լուծույթներում: Սահմանային էլեկտրահաղորդականության փոքրացումը նրա արդյունքն է, որ Γ ՄՍՕ-ի ավելացման հետևանքով փոխվում է իոնների սովատ թաղանթի կառուցվածքը՝ Γ ՄՍՕ-ի մոլեկուլների ընդգրկմամբ: Γ ՄՍՕ-ի կոնցենտրացիայի մեծացման հետ մեծանում է սովատ թաղանթի չափսը: Γ ՄՍՕ-ն էլեկտրաֆիական շաղթում գտնվում է ջրից առաջ, ուստի Γ ՄՍՕ-ի մոլեկուլները դուրս են մղում ջրի մոլեկուլներին իոնների հիդրատ թաղանթից՝ գրավելով դրանց տեղը:

Սովատ թաղանթի մեծացումը և առավել ծանր մոլեկուլներով փոխարինվելը բացասաբար է անդրադառնում իոնի շարժունակության վրա: Այս է պատճառը, որ Γ ՄՍՕ-ի կոնցենտրացիայի մեծացումը նշված կոնցենտրացիոն տիրույթում հանգեցնում է իոնների շարժունակության փոքրացմանը:

Այսպիսով, ստացված արդյունքներից կարող ենք ենթադրել, որ Γ ՄՍՕ-ի 0-1.15 Մ կոնցենտրացիոն տիրույթում տեղի է ունենում իոնների սովատ թաղանթի կառուցվածքային փոփոխություն՝ Γ ՄՍՕ-ի մոլեկուլների ներդրմամբ:

Գրականություն

1. **Бурге́р К.**, Сольватация, ионные реакции и комплексообразование в неводных средах, Москва, 1984, с. 256.
2. **Эрдей-Груз Т.**, Явление переноса в водных растворах, Москва, 1976, с. 580.
3. **Arakawa T., Ejima D., Kita Y., Tsumoto K.**, Small molecule pharmacological chaperones: From thermodynamic stabilization to pharmaceutical drugs, *Biochim. et Biophys. Acta*, 2006, v. 1764, p. 1677-1687.
4. **Kirchner B., Hutter J.**, The structure of a DMSO/Water mixture from Car-Parrinello simulations, *Chem. Phys. Lett.*, 2002, v. 364, p. 497-502.
5. **Silbey R., Alberty R., Bawendi M.**, Physical Chemistry, John Wiley&Sons. Inc., New York, 2005, p. 944.
6. **Vishnyakov A., Lyubartsev A., Laaksonen A.**, Molecular Dynamics Simulations of Dimethyl Sulfoxide and Dimethyl Sulfoxide–Water Mixture, *J. Phys. Chem A*, 2001, v. 105, p. 1702-1710.

Հասմիկ Շիլաջյան, Մերրի Մկրտչյան

ԻՈՆՆԵՐԻ ՍՈԼՎԱՏԱԳԻՎՅԻ ՌԻՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴԻՄԵԹԻԼՍՈՒԼՖՕՔՍԻԴԻ ԶՐԱՅԻՆ ԼՈՒԾՈՒՅՑՆԵՐՈՒՄ ԷԼԵԿՏՐԱԳՆԱՂՈՐԴԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՍԵՌՈՂՈՎ

Բանալի բառեր՝ դիմեթիլսուլֆօքսիդ, կալիումի աղեր, էլեկտրահաղորդականություն

Ուսումնասիրվել են կալիումի աղերի (KCl, KBr, KI, KNO₃) ջրային և ջուր-ԴՄՍՕ լուծույթների էլեկտրահաղորդականության օրինաչափությունները 25 °C ջերմաստիճանում: Որոշվել են այս լուծույթների սահմանային էլեկտրահաղորդականությունները: ԴՄՍՕ-ի կոնցենտրացիայի մեծացման հետ բոլոր աղերի սահմանային էլեկտրահաղորդականությունը փոքրանում է ըստ հետևյալ շարքի՝ $KNO_3 > KCl > KI > KBr$: Այս արդյունքների վերլուծությունից կարելի է եզրակացնել, որ ԴՄՍՕ-ի 0-1.15 Մ կոնցենտրացիայի տիրույթում տեղի է ունենում իոնների սովատ թաղանթի կառուցվածքային փոփոխություն՝ ԴՄՍՕ-ի մոլեկուլների ներդրմամբ:

Асмик Шиладжян, Мерри Мкртчян

ИССЛЕДОВАНИЕ СОЛЬВАТАЦИИ ИОНОВ В ВОДНЫХ РАСТВОРАХ ДИМЕТИЛСУЛЬФОКСИДА МЕТОДОМ ЭЛЕКТРОПРОВОДНОСТИ

Ключевые слова: диметилсульфоксид, соли калия, электропроводность.

В статье представлены результат исследования закономерности изменения электропроводности водных и водно-диметилсульфоксидных (ДМСО) растворов солей калия (KCl, KBr, KI, KNO₃) при 25оС. В процессе исследования нами была определена предельная электропроводность этих растворов, а также замечено, что с повышением концентрации ДМСО наблюдается уменьшение предельной электропроводности растворов в ряду . Из анализа этих данных мы пришли к выводу, что в 0-1.15 М концентрационном интервале ДМСО происходят изменения в сольватной оболочке ионов с внедрением молекул ДМСО.

Hasmik Shilajyan, Merri Mkrтчyan

IONS SOLVATION STUDY IN WATER-DIMETHYLSULFOXIDE SOLUTION BY ELECTRICAL CONDUCTIVITY METHOD

Keywords: dimethylsulfoxide, potassium salts, conductivity.

Peculiarities of the potassium salts (KCl, KBr, KI, KNO₃) aqueous and dimethylsulfoxide (DMSO) containing solutions have been studied in 25°C temperature using electrical conductivity method. Limiting conductance of these solutions has been determined. With the increase of DMSO concentration limiting conductance of all these solutions reduced according to this row: $KNO_3 > KCl > KI > KBr$. From the analysis of these results it can be concluded that in DMSO 0-1.15 M concentration range ions solvate shall structure changes by including DMSO molecules.